

Maksay Ferenc

PETKI JÁNOS CUPIDO-VERSE 1610-BŐL

A Petki-vers, amely most Komáromy Andrásnak, a századforduló jeles történekutatójának hagyatékából az Országos Levéltárban előkerült, könnyen beilleszthető a korábban ismert Petki-versek sorába. Keltét csaknem teljes pontossággal meghatározzák azok a szöveg-töredékek, amelyek a verskézirat 4 foliója közül kettőnek hátlapján olvashatók: Báthory Gábor fejedelem egy 1610. április 30-án kelt, sk. aláírású s utóbb láthatóan érvénytelenített levélkiadványa, továbbá a fejedelem úti rendtartása Petki kezeírásával: „Ordo in itinere obser-vandus inter familiares meos”, ajtónállók, étkefogók, más udvari emberek és az elszállásol-landók neveivel, végül az útnakindulók számára néhány sorban ugyancsak Petki kezével papírra vetett verses könyörgés. Ezek a szövegek kétségtelenné teszik, hoy Petki 1610 tavaszán — s bizonyára az azt követő hónapokban is — viselt még valamilyen udvari tiszttséget és nem kis szerepet kapott a fejedelem útjainak előkészítésében. Hogy azonban a Báthory életmódja iránt érzett ellenszenve egyre erősödött, s alig egy éven belül törvényszerűen vezetett az össze- esküvésben való részvételéhez, azt a versszöveg is világosan bizonyítja: az érzéki gyönyörök sztoikus megbélyegzése a két évvel korábban kelt Petki-versnél is félreérthetlenebb módon céloz az uralkodó és baráti köre viselkedésére: „Nagyobb elmét kiben lát, arra siet, ... Nagy emberbe ver gyakorta job feszaket, ... Azok nem szeretnek, de latorkodnak ... Válogatást szerelemben nem tartnak ... (Vö.: *Az Virtusnak és Voluptasnak egy massal valo vete- kedések*. RMKT XVII. sz. I. köt. 310., 601., *A magyar irodalom története*. Szerk.: Klaniczay T. II. 34.) A hátlapon olvasható verses fohász ugyancsak a súlyos vétkektől való megtisztulást hirdeti.

A szerző neve a versfőkből olvasható ki (IOANNES PETKI CONTRA ARDENTEM SEV ...) Művét kétségkívül hosszabbnak, három részesnek szánta, a teljes befejezésre azonban, úgy látszik, nem kerülhetett sor.

Contra ardentem lasciuí ac saeuissimi Cupidinis flammam breuis exhortatio

Irtak sokat beolcziek az szerelemreol,
Kis Cupido kegietlen fegyuerereol,
Kez ijárol, meges nilass tegzereol,
Ezek felet olthatatlan twzereol.

Oly ember mert eddigh nem talattatot
Ez vilagon kinek neue maradot,
Vitezseggel uagy esszel gazdagodot,
Ez kys gyermek kinek wgiat nem adot.

Az fwuekben, seot fakbannis ereit
Megh mutattia feoldeon, vizen fegyueret,
Geriesti halakban s vadakban twzet,
Madarkakis erzik giulasto szenet.

Nagiob cziuda egekbennis hatalma,
Hogy fel hathat s teriedhet birodalma,
Czillagok keozt vagion egheo fakliaia,
Kiuel angialokat megh holdoltattia.

Nincz azert feold wres ennek twzeteol,
Sem nagy tenger, sem egh eo fegyuereteol,

Minden allat rettegh nagy ereieteol,
Ki kostolta, fut halalos mergeteol.

Ez gyermekeoreol enis szolni akarok,
Mi uoltarol ismeriek tudatlanok,
Noha sokat irtak rolla tudosok,
Ha en teobbet irok, velle nem artok.

Szezelemre mert senkit nem tanitok,
Seot ellene mi moddal thi alliatok,
Hatalmatol mint magatok o'yatok,
Ha jok lesztek, teollem megh tanulliatok.

Peldat venni iob mindenkor masokrol,
Azert erczetek harom dologrol,
Szezelemnek minden allapattiarol,
Jutalmarol es tauoztatasarol.

Prima pars

Ez vilagon mindent megh gieoz, ezt mongiak,
Az szezelem, noha gyermekeknek iriak,
Sokat megh leo, noha vaknak alittiak,
Mert sok szemben twzes nilaat talalliak.

Tegze vagion oldalan fel keoteozue,
Nila keszen idegeben fel vetue,
Kemelletlen sebesit leoueoldeozue,
Rabia lesz beolcz'y, vitez, teoriben esue.

Kegietlenwl mergeet, twzet ky ontia,
Kit megh leohet, ereosseget el rontia,
Eszet es elmeiet benne megh bontia,
Jo ertelmet, okossagat el vuonnia.

Itiletit veneknek el fordittia,
Gialazattal cziak gyermecke czinallia,
Mert sziuekben twze hamuat fel giuitia,
Ektelenwl szezelemre izgattia.

Cziuda nagy hatalma vagion twzenek,
Mert nem keduez sem nagy, sem kiczin rendnek,
Arradasa ollian, mint egy tengernek,
Veghetetlen kennia nagy egesenek.

Orszagol eo feoldi feiedelmeken,
Semmit nem aad szenteken es beolczeken,
Mind kiralion, szegenien s keuelieken
Vralkodik egy arant sok rendeken.

Nagiob elmeet kiben lat, arra siet,
Megh proballia, ha velle keouet vethet,
Ross embert eo cziak ighen ritkan illet,
Nagy emberbe veer giakorta job feszket.

Tartia penigh hatarat szokasanak,
Ket ember keozt aad palliat futasanak,
Neosteni es him erzi sebet nilanak,
Kik egy masert ecczersmind megh halnanak.

Rabia azert cziak az kis Cupidonak,
Ki igazan eggiet szeret tarsanak,
Eggiet valaszt mind him s neosten maganak,
Eggiert hall, vesz sokak keozzwl s hw annak.

Alhatatlan szerelmek ollianoknak,
Kik mindenre, mint az louak visétnak,
Oly szepeczyket mihelt hol megh lathatnak,
Egy mosolygass vtan hamar haylanak.

Azok nem szeretnek, de latorkodnak,
Mint niar leuel, kis szelleore mozdulnak,
Valogatast szerelemben nem tartnak,
Ezert Venus fiatol tauol jarnak.

Rolla-inkab hogy minden gondolkoggiek,
Cupodinak fegyueret minek velliek,
Sebesetet fogliat mireol ismeriek,
Arrol egy beolczy kep irotol ezt ercziek:

Dolga keozeot ky mikor nem niughatnek,¹
Szerelenteol kennya seot neuekednek,
Tablaira nagy twz teolle iratek,
Sebes langia eghigh fel gerieztetek.

Egy viaszbol czinalt langalo giertiat,
Az twz melle tauol ira, mely magat
Langiaualiss emezteteti egy arant,
Az nagy twzis oluastia az oldalat.

Napot, Holdat ezek felett allata,
Kinek ertelmere im igy oktata:
Az sebes twz szerelemnek formaia,
Twz maggiaia, melynek geriedez langia.

Termeszeti twznek mint hogy egeszen,
Olthatatlankeppen mindent emessen,
Igy szerelem eget emezt ereossen,
Fogyhatatlan twze geried szyuekben.

Erczied viasz giertian Cupido rabiát,
Mint viasznak rut haluani abrazattiat,
Gondtol, butol verenek el fogiasat,
Sziuen valo szwntelen ken vallasat.

Megh sebeswl twzsteol, ha eegh az giertia,
Mert epseget az egheo twz megh bontia,
Igy ky szuiet szerelem megh hathattya,
Epp allasat rut sebekkel szaggattia.

Sebes twz mint swti giertia oldalat,
S tauol lassan lattiak cziak oluadasat,
Maga langiatolis fellwl fogiasat
S ket twz keozeot veszedelmes allasat.

Ezenkeppen szerelemnek eo rabia
Ket twz keozeot egettetik mint giertia,
Keozel s tauol neuekedik nagy kennia,²

Valamikor mert ha matkaiat lattia,
Hozza keozel leuen vgý eegh, mint faklia,
Geriedezuen maga langia fogiattia,
Mint az viaszt, szuiet ugyan oluasztia.

A verses könyörgés szövege a következő (a versfőkben: IOANN):

Induluan vtamra, en irgalmas Istenem,
Le boruluan, vetkem eleodbe ky teriestem,
Ki mint eles szablia, lelkemet furdallia, titkon s niluan ragh engem.

¹ A lapszélén: "Apelles"

² Kihúzott sor: "Kinek maga s szeretele az oka."

Oly annak rutsaga, mint mirigý var testemben,
Mergeuel megh emezt, vagiok nagy felelemben,
Ký mint egy harap tóvz, ugý giul bennem ez viz s eoruin halalos keppen.

Az the szent hysopod ez ellen oruosságom,
Mely cziak igralmassagh, kiben all batorsagom,
Kíuel vram tizticz, b'wneomteol feiericz, mosd el rut vndoksagom.

Ninczen mozgásom, tudom, the hired nelkwí,
Mostanj vtamis nincz akaratodnelkwí,
Azert kwíld angialod mellem, mert vgý aldot'vtamot bantasznelkwí.

Napnal szebb leszek en, fenies, mint tizta ezwst,
S oly feier, mint fatiol, kit megh nem fogot az f'wst,
Hogy ha megh mosogacz s ugian megh výtasz s el vessz rollam minden
bwzt.

Maksay Ferenc

Géfin Gyula

RÉVAI MIKLÓS LEVELEI SZILY JÁNOS PÜSPÖKHÖZ

Révainak Szily püspökkel, a nagy művészetpártolóval volt kapcsolatait Csaplár Benedek elég hézagosan tárgyalja. Először Révai Paintnerhez 1785 máj. 28-án írt leveléből értesülünk arról, hogy Faludi még hiányzó kéziratának újbóli lemásolása céljából (a régebben készült másolatok ut. Grazban maradtak) Révai Szombathelyre készül (vö. Csaplár: *Révai Miklós élete*. II. köt. 1883. 203. l.) Azután már csak az 1787 januárjában megjelent *Téli Éjtszakák* ajánlásával kapcsolatban, később mellékesen kerül elő a püspök neve (271. l., 287. l.). Szily érdemét maga Révai hangsúlyozta az ajánlásban: Faludi holta után kéziratait, a „ritka kincseket” a püspök vette gondviselése alá.

A következő levelek tehát kiadás- és kapcsolattörténet szempontjából kitöltik Csaplárnak hézagos előadását, Révai jellemére, kulturális agitációjának lendületére is hoznak adatokat. — Révai e levelei és Szily fogalmazványa eredetileg a szombathelyi püspöki levéltár kurrens iratai közt voltak elhelyezve, jelenleg a szombathelyi Egyházmegyei könyvtár kézirtárában vannak. — A levelek szövegét betűhíven közöljük.

1.

Révai Miklós levele Szily János szombathelyi püspökhöz¹

Méltóságos Püspök Úr!
Kegyelmes Pártfogóm!

Ki nyomtatódtak már szerentsésen Faludinak Téli Éjtszakái is, melylyekre engedelmet kértem Nagyságotól, hogy Ditső Neve alatt adhassam ki. A' melyly Exemplárokkal Nagyságotnak kedveskedem, kéntelen voltam a' Posta Szekérre fel adni Kőszögig, mivel más bizonyosabb alkalmatosságra már régóta hasztalan várakoztam. 12 Darab tsak Crudábann vagyon, 2 pedig már bé köttetve. Nem sokára fogok a' többivel is kedveskedni Kőlteményes Gyűjteményemből. Az első Darab Báró Ortzi Versei. Ezek vagynak Kristina Hertzeg

¹ Révai Szilyhez, Pozson, 10. April. 1787. A küldött mű címe: Faludi Ferentz Téli Éjtszakák vagyis a téli est időnek unalmát enyhítő beszédek. Pozson 1787. Patzko Ágoston 331 l. 8°. — „Kőlteményes Gyűjteményem” és utalások Orczy verseire, Faludi versei második kiadására: Egy Corpus poetarum omnium Hungariae hatalmas tervét éppen a Faludi-kéziratok Bécsben, 1781-ben való nyomozása ébresztette fel Révaiban (ld. F. F. Kőlteményes Maradványi I. köt. 1786 (Győr, Strajbig) bevezetőjében, a F. F. Élete 's Munkáiban, 15. l. — vö. CSAPLÁR: Révai Miklós élete. II. köt. 36–38. 135. stb.). Ennek megfelelően került az Orczy Lőrinc verseit tartalmazó „Kőlteményes Holmi egy nagyságos elméltől” címébe az a megjelölés, melyet a Faludi Ferentz' Kőlteményes Maradványi"-éban is olvasni: „A' Kőlteményes Gyűjtemény öregbedésére”... (A „Kőlteményes Holmi” „Pozsonyban, 1787-ben jelent meg). „Faludi Ferentz' Kőlteményes Maradványi”-nak Második Meg Jobbítattól Nyomatás-át (Pozsonyban, Loewe Antal' betűdél, 1787) — mint az elsőt — szintén „Harukker Jóséfa báró Aszszonyrak”, gróf Károlyi Antalnak ajánlotta. A könyvet vsz. azért is küldi meg Szilynek, mert „A Kegyes Olvasónak...” kezdetű előszavában említi meg először (és nem az első kiadásban, mint Négyesy tévesen írta, Faludi Ferentz versei, 1900' Olcsó Kvt. 1163–65. sz. 114. l.), hogy „az eredet írás... Szil János Püspök Urnál taláitatik” (10. számozati. lap). — E levelében y-nal írja alá nevét, a továbbiakban i-vel.